

Sygn. akt I PK 96/04

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 11 stycznia 2005 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Herbert Szurgacz (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Krystyna Bednarczyk

SSN Barbara Wagner

Protokolant Ewa Wolna

w sprawie z powództwa G. T. i J. D.

przeciwko Spółdzielczej Kasie Oszczędnościowo-Kredytowej [...]

o odszkodowanie,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 11 stycznia 2005 r.,

kasacji strony pozwanej od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 31 października 2003 r.,

oddala kasację.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 13 stycznia 2003 r. Sąd Okręgowy - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w K., uwzględnił częściowo roszczenie powodów G. T. i J. D. o odszkodowanie z tytułu niewykonania przez Spółdzielczą Kasę

Oszczędnościowo - Kredytową w K. „umowy o obowiązku zachowania poufności oraz zakazie konkurencji”, do kwot po 72.000 zł dla każdego z nich, z odpowiednim rozłożeniem spłaty należności na raty miesięczne w wysokości 3.000 zł, poczynając od 1 lutego 2001 r. do 1 stycznia 2003 r. z ustawowymi odsetkami od każdej z rat.

Sąd I instancji wskazał, że w sprawie kluczowym zagadnieniem jest kwestia możliwości skutecznego zwolnienia się pracodawcy od obowiązku zapłaty przewidzianego w umowie odszkodowania przy jednoczesnym zwolnieniu powodów od obowiązku powstrzymania się od działalności konkurencyjnej po ustaniu stosunku pracy. Z art. 101² § 2 k.p. wynika, że zakaz konkurencji, określony w łączącej strony umowy o obowiązku zachowania poufności oraz zakazie konkurencji przestaje obowiązywać przed upływem terminu na jaki umowa została zawarta w razie ustania przyczyn uzasadniających taki zakaz. Dokonując wykładni tego przepisu, Sąd podkreślił, iż w przypadku ustania przyczyn uzasadniających taki zakaz przestaje obowiązywać ten zakaz, nie zaś umowa o zakazie konkurencji. Dlatego też, w ocenie Sądu Okręgowego, w przypadku, gdy pracodawca przestaje być zainteresowany powstrzymaniem się pracownika od działalności konkurencyjnej i zwalnia go od tego obowiązku, tak jak to miało miejsce w niniejszej sprawie, umowa o zakazie konkurencji nadal obowiązuje, a pracodawca zobowiązany jest do wypłaty odszkodowania w całości, za cały okres obowiązywania zakazu konkurencji. Sąd I instancji wskazał na orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 14 maja 1998 r. (I PKN 121/98) oraz z dnia 17 listopada 1999 r. (I PKN 358/99), gdzie stwierdzono, iż „pracodawcę który zawarł z pracownikiem umowę o zakazie konkurencji obciąża wzajemne zobowiązanie do zapłaty uzgodnionego odszkodowania, także wówczas, gdy po ustaniu stosunku pracy nie obawia się już konkurencji ze strony byłego pracownika”, a także, iż "ustanie obowiązywania zakazu konkurencji art. 101² § 2 k.p. dotyczy tylko zobowiązania, jakie przyjął na siebie pracownik w umowie o zakazie konkurencji po ustaniu stosunku pracy, a nie zobowiązania pracodawcy do wypłaty odszkodowania”.

Sąd Okręgowy podkreślił, iż wypłata powodom odszkodowania przez stronę pozwaną nie pozostaje w sprzeczności z zasadami współżycia społecznego. Ustanowienie bowiem umownego zakazu konkurencji stanowi istotne ograniczenie wolności pracownika w zakresie poszukiwania pracy w przyszłości.

W apelacji od powyższego wyroku strona pozwana zarzuciła Sądowi I instancji naruszenie prawa materialnego: art. 353¹ k.c. w zw. z art. 300 k.p. i art. 101² §2 k.p. z uzasadnieniem, że powodowie uzyskują świadczenie, którego treść i cel są sprzeczne z ustawą, naturą stosunku prawnego oraz zasadami współżycia społecznego. Skarżąca podniosła także, że w zaskarżonym orzeczeniu Sąd Okręgowy bezpodstawnie pomija fakt, iż zakaz konkurencji przestał obowiązywać przed datą powstania wymagalności odszkodowania z tytułu ustania przyczyn uzasadniających taki zakaz oraz okoliczności obciążenia pozwanej obowiązkiem wypłaty odszkodowania z tytułu umowy, której stroną nie była. Pozwana zarzuciła, iż korzystanie przez powodów ze swojego prawa było sprzeczne z zasadami współżycia społecznego (art. 8 k.p. w zw. z art. 58 § 2 k.c. w zw. z art. 13, 18 i art. 300 k.p.). Nie uzasadniając w sposób wystarczający podstawy faktycznej wyroku i nie odnosząc się do kwestii zakończenia bytu prawnego strony umowy - Spółdzielczej Kasy Oszczędnościowo - Kredytowej "Z." i jej następnego wykreślenia z rejestru, Sąd -zdaniem strony pozwanej - naruszył art. 328 § 2 k.p.c. Ponadto, zdaniem apelującej, Sąd nie zastosował art. 6 k.c., a także błędnie przyjął twierdzenia powodów, nie poparte odpowiednimi dowodami, dla przyznania świadczeń objętych roszczeniami pozwów. Apelująca zarzuciła wreszcie Sądowi Okręgowemu przekroczenie wynikającej z art. 233 k.p.c. zasady swobodnej oceny dowodów poprzez „niezastosowanie w odniesieniu do oceny wiarygodności i mocy dowodów, dla wszechstronnego rozważenia zebranego materiału dowodowego”.

W odpowiedzi na apelację powód G. T. wniósł o jej oddalenie. Uzasadniając swoje stanowisko wskazał na brak materialnoprawnych podstaw dla wypowiedzenia umowy o zakazie konkurencji. Art. 30 k.p. nie znajduje w tym przypadku zastosowania. W jego ocenie tak specyficzna umowa może być rozwiązana wyłącznie za porozumieniem stron, dlatego też jednostronne zwolnienie pracownika z obowiązku powstrzymania się od działalności konkurencyjnej nie wyłącza obowiązku wypłaty umówionego odszkodowania.

W piśmie procesowym z dnia 28 lipca 2003 r. strona powodowa określiła jako stronę pozwaną w sprawie Spółdzielczą Kasę Oszczędnościowo - Kredytową [...], składając do akt sprawy odpis postanowienia Sądu Rejonowego w G. Wydziału Gospodarczego Krajowego Rejestru Sądowego.

Wyrokiem z dnia 31 października 2003 r. Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych oddalił apelację. Strony nie kwestionują faktu zawarcia w dniu 21 października 1998 r. przez Radę Nadzorczą SKOK "Z." z powodami umowy „o obowiązku zachowanie poufności i zakazie konkurencji” (w oparciu o uchwałę nr 1 Zarządu Kasy Krajowej z dnia 15 lipca 1998 r.). Zgodnie z treścią § 5 tej umowy powodowie zobowiązali się do powstrzymania się od działalności konkurencyjnej sprecyzowanej w § 4 przez okres 36 miesięcy po ustaniu stosunku pracy. W zamian za wypełnienie powyższego obowiązku pracodawca zobowiązał się do wypłacenia powodom przez cały okres trwania ograniczenia odszkodowania w wysokości 108.000 zł., płatnych w ratach miesięcznych z dołu. Bezspornym jest również fakt, iż w dniu 31 grudnia 2000 r. został rozwiązany stosunek pracy z obydwojema powodami, po tej dacie powodowie nie podjęli działalności konkurencyjnej określonej w § 4 powyższej umowy. Spór sprowadza się natomiast do kwestii możliwości skutecznego wypowiedzenia przez pracodawcę zawartych z powodami umów o zakazie konkurencyjności, a co za tym idzie także i możliwości uchylenia się od obowiązku wypłacenia powodom odszkodowania z tego tytułu w umówionej wysokości.

W pismach z dnia 29 czerwca 2000 r. wypowiedających umowę o pracę pracodawca zawarł oświadczenie, iż zwalnia powodów od obowiązku przestrzegania zakazu konkurencyjnego, określonego w konkretnej umowie, powołując się przy tym na dyspozycję art. 101² § 2 k.p. Pozwana z chwilą złożenia powyższych oświadczeń działała w przekonaniu, iż skutecznie zwolniła się od obowiązku wypłaty powodom kwot, określonych w umowie o zakazie konkurencji z racji ustania przyczyny uzasadniającej taki zakaz, czemu dała wyraz w piśmie z dnia 1 sierpnia 2001 r. skierowanym do G. T., w treści którego odmawia mu wypłaty odszkodowania.

Sąd Apelacyjny nie podzielił stanowiska strony pozwanej, co do skuteczności zwolnienia się od obowiązku wypłaty powodom umówionej kwoty z tytułu zakazu konkurencji poprzez złożenie powyższego oświadczenia. Odwołując się od wyroku Sądu Najwyższego z dnia 14 maja 1998 r. (I PK 121/98) oraz z dnia 17 listopada 1999 r., (I PK 358/990) Sąd Okręgowy podkreślił, iż samo ustanie obowiązywania zakazu konkurencji dotyczy tylko zobowiązania, jakie przyjął na

siebie pracownik w umowie o zakazie konkurencji po ustaniu stosunku pracy, a nie zobowiązania pracodawcy do wypłaty odszkodowania.

Obowiązek świadczenia odszkodowawczego po stronie pracodawcy wynika z uprzednio zawartej i nadal wiążącej strony, umowy o zakazie konkurencji, a jednostronne oświadczenie pracodawcy o zwolnieniu pracownika z obowiązku przestrzegania przedmiotowego zakazu, które nie znajduje oparcia ani w ustawie, ani w treści konkretnej umowy, nie zwalnia go od takiego obowiązku.

Należy wyraźnie oddzielić zakaz działalności konkurencyjnej wiążący pracownika od obowiązku wypłaty odszkodowania pracodawcy, z tytułu istotnego ograniczenie możliwości w zakresie poszukiwania i podejmowania przez pracownika kolejnego zatrudnienia. Specyfika umowy o zakazie działalności konkurencyjnej zasadza bowiem się na całkowicie swobodnym uznaniu pracodawcy, iż określony pracownik jest na tyle wartościowy, że zasługuje na powierzenie mu danych stanowiących tajemnice przedsiębiorstwa. Powyższe uznanie następnie skutkuje tym, iż na mocy umowy w zamian za powstrzymanie się od działalności konkurencyjnej przez określony czas od ustania stosunku pracy pracodawca wypłaci mu stosowne świadczenie pieniężne. Pracownik zaś zobowiązuje się takiego zakazu przestrzegać lub wypłacić pracodawcy odpowiednie odszkodowanie, w przypadku naruszenia tego obowiązku.

Umowny zakaz konkurencji po ustaniu stosunku pracy stanowi istotne ograniczenie wolności pracownika odszkodowanie z tego tytułu nie sprzeciwia się zasadom współżycia społecznego.

Odnosząc się do podnoszonego w apelacji zarzutu zakończenia bytu prawnego strony pozwanej, jako zobowiązanej, Sąd Apelacyjny wskazał, że Sąd Rejonowy - Wydział Gospodarczy Krajowego Rejestru Sądowego na mocy orzeczenia z dnia 29 grudnia 2000 r. o przyłączeniu zobowiązującej się do zapłaty odszkodowania Spółdzielczej Kasy Oszczędnościowo - Kredytowej "Z." do Spółdzielczej Kasy Oszczędnościowo Kredytowej w K. przesądził o kontynuacji bytu prawnego zobowiązanego podmiotu. Następnie w wyniku połączenia S.K.O.K. w K. do sprawy w charakterze pozwanego przystąpiła Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo - Kredytowa [...] w G., jako następcą prawny.

Kasacja strony pozwanej została oparta na zarzucie naruszenia art. 353¹ k.c., art. 493 i 495 k.c. oraz art. 8 k.p. Skarżąca podtrzymała w kasacji zarzuty podnoszone wcześniej w procesie, a mianowicie, że w jej ocenie w związku ze zwolnieniem powodów od powstrzymania się od działalności konkurencyjnej przestał istnieć cel, dla którego umowa została zawarta i nastąpiło skuteczne zwolnienie się pracodawcy od świadczenia wzajemnego w postaci wypłaty odszkodowania. Dalsza wypłata odszkodowania pozostawałaby w sprzeczności z ustawą, naturą stosunku prawnego i zasadami współżycia społecznego. W sprawie istotne są ponadto dwie okoliczności, pierwsza, że to powodowie doprowadzili do trudności finansowych Kasy oraz druga, że doszło do likwidacji podmiotu, który był stroną umowy o zakazie konkurencji po ustaniu stosunku pracy, mianowicie SKOK "Z.", co samo przez się stanowi o ustaniu przyczyn uzasadniających zakaz konkurencji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Umowa o zakazie konkurencji po ustaniu stosunku pracy jest szczególną terminową umową prawa pracy, do której w sprawach nieuregulowanych przepisami Kodeksu pracy stosuje się przepisy Kodeksu cywilnego, o ile nie są one sprzeczne z zasadami prawa pracy (art. 300 k.p.). Do umów o zakazie konkurencji znajdują w szczególności zastosowanie ogólne zasady dotyczące rozwiązywania umów.

Umowa o zakazie konkurencji może więc zostać rozwiązana w analogiczny sposób, jak jej nawiązanie, tj. w drodze porozumienia stron; w tym samym trybie może nastąpić zmiana treści zawartej umowy. Ponadto strony mogą w umowie zamieścić postanowienia przewidujące jej wcześniejsze rozwiązanie: wypowiedzenie umowy, prawo odstąpienia od umowy, zamieszczenie w umowie warunku rozwiązującego.

W spornej umowie o poufności i zakazie konkurencji strony tej umowy nie przewidziały żadnych okoliczności zezwalających stronie umowy na jej wcześniejsze jednostronne rozwiązanie, ani okoliczności zwalniających pracodawcę z obowiązku wypłaty uzgodnionego odszkodowania. W tej sytuacji oświadczenie pracodawcy z dnia 29 czerwca 2000 r., że łącznie „z niniejszym wypowiedzeniem zwalniam Pana z obowiązku przestrzegania zakazu konkurencyjnego określonego umową o obowiązku zachowania poufności oraz o

zakazie konkurencji..." nie mogło spowodować skutku w postaci rozwiązania umowy oraz zwolnienia pracodawcy z obowiązku wypłaty odszkodowania. Umowa obowiązywała więc w dalszym ciągu i w jej dotychczasowej treści.

W orzecznictwie, a także w piśmiennictwie prawa pracy przyjęty jest pogląd, że w razie niewywiązywania się pracodawcy z obowiązku wypłaty odszkodowania umowa o zakazie konkurencji po ustaniu stosunku pracy nie przestaje obowiązywać przed upływem terminu, na jaki została zawarta, a pracownik zachowuje roszczenie o odszkodowanie. W żaden bowiem racjonalny sposób nie można przyjąć, że niewykonanie zobowiązania przez jedną stronę może prowadzić do jego wygaśnięcia. Takiego wniosku nie da się wyprowadzić z żadnego przepisu prawa pracy ani z mających zastosowanie przepisów Kodeksu cywilnego o wykonaniu i niewykonaniu umowy wzajemnej (art. 487 - 497 k.c.) (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 11 kwietnia 2001 r. , III ZP 7/01, OSP 2002 , z.7, poz.155 z częściowo krytyczną glosą M. Lewandowicz-Machnikowskiej, wyrok z dnia 5 lutego 2002 r. I PKN 873/00, OSNP 2004, z. 4, poz. 59). Stanowisko skarżącej, że dla ustania obowiązku odszkodowawczego przewidzianego w umowie o zakazie konkurencji mają znaczenie powody rozwiązania umowy o pracę, którymi w spornej sprawie były naganne działania powodów jako członków zarządu SKOK - nie mają uzasadnienia w obowiązującym prawie. Nie można oczywiście wykluczyć zastosowalności do roszczeń z umów o zakazie konkurencji przepisu art. 8 k.p., jednak w rozpoznawanej sprawie strona pozwana dowodu, że roszczenia powodów są sprzeczne z zasadami współzycia społecznego albo ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem prawa, nie przeprowadziła.

W kasacji skarżąca podniosła okoliczność dotyczącą połączenia Spółdzielczej Kasy Oszczędnościowo-Kredytowej "Z." z SKOK w K., co miałyby uzasadniać brak obowiązku strony pozwanej wypłaty odszkodowania, ponieważ nie była ona stroną umowy. SKOK "Z." jako kasa przejmowana została przejęta przez SKOK w K. jako kasę przejmującą w dniu 21 listopada 200 r.

Stosunek pracy powodów ustał w dniu 31 grudnia 2000 r.. Zgodnie z art. 23¹ k.p. w razie przejścia zakładu pracy lub jego części na innego pracodawcę staje się on z mocy prawa stroną w dotychczasowych stosunkach pracy. Przejęcie pierwotnego pracodawcy powodów przez stronę pozwaną stanowiło przejście zakładu pracy w

rozumieniu art. 23¹ k.p. ze skutkami przewidzianymi w tym przepisie, obejmującymi również prawa i obowiązki z umowy o zakazie konkurencji.

Skoro kasacja nie zawiera usprawiedliwionych podstaw, na podstawie art. 393¹³ k.p.c. orzeczono jak w sentencji wyroku